

ועוד אמה לרווחים, שני טפחים בין כל כוך וכוך, וטפח לכל זוית. (205)

ולכן, כשהוא מוצא שלשה קברים בתוך ארבע אמות, (206) יש לו לחשוש שמא היתה כאן מערת קבורה, ושלשת הקברים הללו היו בכותל הרוחב של המערה שהוא ארבע אמות. או שמא הן מהכותל הארוך, אלא שעדיין לא נתמלאו כל הכוכים הנותרים בארונות קבורה.

וכן אם היה ביניהם שמונה אמות, יש לחשוש שמא הם מהכותל הארוך של המערה שאורכה שמונה אמות, והיו עוד כוכים ביניהם שנשארו ריקים, וכשהתמוטטה המערה נתמלאו הכוכים בעפר ולא נשאר מהם רושם.

אבל אם יש בין הקברים פחות מארבע אמות, או יותר, אין זו "שכונת קברות". לפי שצורת קבורה זו לא מתאימה לקבורה

וכן אם מצא שנים מתים, הרי זה נוטלן ואת תפוסתן.

קב-א אבל אם מצא שלשה מתים:

אם יש ביניהן, בין הראשון לשלישי, מארבע אמות עד שמונה אמות, הרי זו "שכונת קברות", ואסור לפנותן שהרי נתברר שבית הקברות היה שם.

והתנא הזה סובר שמערות הקבורה היה אורכן שמונה אמות ורחבן ארבע אמות. וסדר הקבורה בהם היה, שבכותל הארוך היו עושים ששה כוכים, אמה לכל כוך, ושתי האמות הנותרות שהן שנים עשר טפחים שימשו לריוח בין הכוכים, שני טפחים בין כוך לכוך, הרי עשרה טפחים לחמשה רווחים שבין ששה כוכים ועוד שני טפחים פנויים בזויות הכתלים, טפח לכל זוית, ובסך הכל שמונה אמות. וברוחב המערה היו שלשה כוכים, שהם שלש אמות לכוכים,

המת. רבינו קרשום. הגמרא בנזיר [סה א] לומדת זאת מהפסוק "ונשאתני ממצרים" - טול עמי. היינו שיקח עמו מעפר מצרים. וכתב הריטב"א דהיינו אם תקברני במצרים לפי שעה או עד שאתעכל. ומשום כבוד המת הוא, ועשאוהו כרקב שלו. 205. כך מפרש הרשב"ם. וכתבו התוס', שאף שגם רבנן וגם רבי שמעון סוברים שצריך להשאיר ריוח של אמה בין כוך לכוך, אפשר לומר שהמשנה בנזיר סוברת כרבן שמעון בן גמליאל במשנתנו שהכל לפי הסלע. אך הקשו עליו מהברייתא דלהלן, שרבי שמעון אומר, אם יש יותר משלשה קברים בארבע אמות רואין את האמצעיים כאילו אינן.

206. לאו דוקא אלא קצת פחות שהרי שני טפחים הם ריוח שבזויות, וכך כתב הרשב"ם "קרוב לארבע אמות". רש"ש.

והרי אם נוציא את האמצעיים, ישאר ריוח של אמה [שהוא שיעור רוחב הקבר] בין כוך לכוך. והרי לתנא זה הריוח הוא רק שני טפחים? וביארו בשם ר"ת, שגם התנא הזה מודה שיש

אמה בין כוך לכוך, אלא ששלשת הקברים לא היו כולם לרוחב המערה אלא רק שנים מהם לרוחב והשלישי לאורך המערה. וביאור דברי המשנה הוא, שאם היו השלשה מונחים כפי הסדר הראוי לקבור שלשה מתים במערה שרוחבה ארבע אמות וארכה שמונה אמות הרי זו שכונת קברות. תוס' ד"ה מארבע, ובנזיר [סד ב] ד"ה מצא.

הראשונים, משום שרגליים לדבר שהמקום מיוחד לבתי קברות.

שאלו מתחילה מצאו, אילו היה מוצא רק את המת הבודד הזה, היה נוטלו ואת תפוסתו, כדין המוצא מת יחידי האמור לעיל שאין לו דין של "שכונת קברות".

אבל עכשיו שמצא כבר בסביבה שלשה קברים, ונקבע שזו היא שכונת קברות, הרי שיש לחשוש שמא הקבר הבודד הזה אינו שייך לאותו בית קברות אלא הוא בית קברות בפני עצמו של משפחה אחרת ועדיין לא הספיקו לקבור בו רק מת אחד בלבד, ולפיכך צריך לבדוק עוד עשרים אמה ממנו ולהלן.⁽²⁰⁹⁾

אמר מר [במשנה דלעיל]: מצא שלשה אם יש ביניהן מארבע עד שמונה הרי זו שכונת קברות.

והוינן בה: מני? כמי סוברת המשנה?

אי רבנן? הא אמרי במשנה הקודמת, שיעור מערה הוא ארבע אמות על שש, ואם כן, היה צריך לומר "אם יש ביניהן מארבע עד שש", שאם יש יותר משש אמות בין הקברים, הרי ודאי שהם אינם ממערה אחת.

רגילה בתוך מערה, ומן הסתם הם נקברו שם רק זמנית, מתוך כוונה לפנותם לאחר מכן, ולכן מותר לפנותם משם.

ובנוסף לכך שאסור לפנות את הקברים הללו, הרי שגם סביבותיהם אי אפשר לעשות טהרות, אלא אם כן, ובודק ממנו ולהלן עשרים אמה. שמא מערה זו היא חלק מבית קברות משפחתי וישנה עוד מערה נוספת בסביבה.

שהרי כפי האמור לעיל היה מנהגם לעשות את בית הקברות כשחצר שגודלו שש על שש אמות באמצע וסביבה מערות קבורה.

נמצא שהוא צריך לבדוק מסוף הקברים שמצא, שמונה אמות של אורך המערה, ושש אמות של החצר, ועוד שמונה אמות של המערה שממול⁽²⁰⁷⁾ [והגמרא תבאר תיכף שאם כן, היה עליו לבדוק עשרים ושתים אמה].

וכן בודק גם בצד השני של הקברים עשרים אמה, שמא החצר והמערה הנוספת הם לצד הזה.⁽²⁰⁸⁾

ואם אכן מצא אפילו מת אחד בסוף עשרים אמה. הרי זה בודק ממנו ולהלן עוד עשרים אמה, כפי שבדק בשלשת הקברים

207. היינו כשהם בארבע אמות. וכשמצאן מפוזרים בשמונה אמות שעל כרחק הם מאורך המערה בודק גם כן שמונה אמות של אורך המערה ולא מסוף הקברים אלא יחד עם הקברים עצמם. רא"ש אהלות [טז ג].

209. כי היו רגילין להניח את המת כשרגליו כלפי המערה, וכאן מצאו את המת הפוך ראשו כלפי המערה, ולכן אנו חוששין שמא הוא מבית קברות אחר. תוס' ד"ה בודק.

208. מהרשב"ם משמע שצריך לבדוק מכל ארבעת הצדדים. והריטב"א כתב, שאין צריך לבדוק מכל הצדדים, כי היה ידוע להם מאיזה

לפנותם. שהואיל והם כל כך צפופים ודאי לא נקברו שם אלא באופן ארעי.

הרי שתנא זה סובר ששיעור המערה הוא ארבע על שמונה, ומן הסתם אליבא דרבי שמעון הוא.

רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון [בר יוחאי]: רואין את הקברים האמצעיים כאילו אינן, והשאר מצטרפין מארבע אמות ועד שמונה. אנו כאילו מוציאים את הקברים שבאמצע, עד שלא יהיה פחות מארבע אמות בין כל שלשה קברים.

והוינן בה: **במאי אוקימתא** את המשנה? **כרבי שמעון!** (213)

אימא סיפא "בודק הימנו ולחלן עשרים אמה".

ואי רבי שמעון, הא אמר שיעור מערה הוא שש על שמונה אמות, והיה צריך להיות ביניהן לפחות שש אמות כמדת רוחב המערה. (210)

ומשינינן: **לעולם רבי שמעון היא**, שסובר אורך המערה הוא שמונה אמות, אך בענין הרוחב סוברת המשנה בנוזר שלדעת רבי שמעון הוא ארבע אמות בלבד.

והאי תנא הוא, שמצינו תנא החולק על התנא של המשנה, וסובר אליבא דרבי שמעון ששיעור המערה הוא ארבע על שמונה. (211)

דתניא: מצאן הרבה קברים (212) כשהן רצופין, ואין ביניהן מארבע אמות עד שמונה אמות, כלומר שיש בין כל שלשה קברים פחות מארבע אמות, יש להן תפוסה, צריך ליטול מעט מן הקרקע עמהם כשמפנה אותם, ואין להן שכונת קברות, שמותר

210. שהרי לרבי שמעון צריך לשלשה כוכים שש אמות.

211. כך מפרש הרשב"ם. וכתב המהרש"א, שאין לומר שהוא רבי שמעון בן יהודה, שהרי הוא סובר שאומרים "רואין" ואילו המשנה בנוזר סוברת שצריך להיות דוקא ארבע אמות בין שלשת הקברים.

212. כך מפרש רבינו גרשום. גם מהר"ם מפרש כן, דאם לא כן, אם יוציא מהאמצע, ישארו פחות משלשה קברים, ולא הוי שכונת קברות.

213. כתבו התוס', שהלשון דחוק מאוד שכאן משמע שכל הקושיא משום שאוקימתא כרבי שמעון ואחר כך שואלת הגמרא שהמשנה אינה יכולה לסבור כשום תנא?

ועוד, שהגמרא היתה יכולה לשאול שבמשנה עצמה מבואר שאורך המערה הוא שמונה אמות, ואם כן צריך לבדוק עשרים ושנים אמה?

211. כך מפרש הרשב"ם. וכתב המהרש"א, שאין לומר שהוא רבי שמעון בן יהודה, שהרי הוא סובר שאומרים "רואין" ואילו המשנה בנוזר סוברת שצריך להיות דוקא ארבע אמות בין שלשת הקברים.

והקשה המהרש"א, אם כן, מה מקשה הגמרא לקמן סתירה מרבי שמעון על רבי שמעון בענין "רואין". והרי יש לומר שהמשנה בכלאים סוברת, כמו התנא הזה שסובר אליבא דרבי שמעון שאין אומרים "רואין".

והרשב"ש כתב, שלפי פירוש רבינו גרשום ומהר"ם במצאן רצופין שמצא יותר משלשה קברים [ראה הערה 212], אפשר שהמשנה בנוזר

מני מי הוא התנא של הסיפא?

אי רבי שמעון? הרי עשרים ותרתי הויין. לא די לפיו בעשרים אמה אלא הוא צריך לבדוק עשרים ושתיים אמה. שמונה אמות לכל מערה, שהרי אורך המערה לרבי שמעון הוא שמונה אמות, ועוד שש אמות לחצר.

אי רבנן, הסוברים שאורך המערה הוא שש אמות בלבד, תמני סרי הויין. אינו צריך לבדוק רק שמונה עשרה אמות, שש לכל מערה, ושש לחצר!

ומתריצין: לעולם, רבנן היא. (214) וכגון דבדק באלכסונא, שאת המערה הראשונה

סמוך לקברים הוא בודק באלכסון. (215) ואלכסון של ארבע על שש הוא שמונה אמות. (216)

ומקשינן: ומדחא באלכסונא, כשם שהוא צריך לבדוק את המערה הראשונה באלכסון, הא נמי באלכסונא. כך יבדוק גם את המערה השניה באלכסון. ואם כן, שוב עשרים ותרתי הויין?

ומשנינן: חדא באלכסונא אמרינן. תרי באלכסונא לא אמרינן. רק מערה אחת צריך לבדוק באלכסון אבל את המערה השניה לא החמירו שיבדוק גם אותה באלכסון, מאחר ולא מצא כלום במערה הראשונה, אלא הוא

216. והאלכסון של שש על ארבע הוא כמו אלכסון של חמש על חמש, דהיינו תוספת של שתי אמות על השש. רשב"ם.

והתוס' הקשו עליו, והוכיחו שהאלכסון של שש על ארבע הוא פחות משמונה אמות, שהרי אם נעשה בתוך המלבן של שש על ארבע ריבוע של ארבע על ארבע, יהיה אלכסונו ארבע אמות בתוספת של שמונה חומשים, דהיינו חמש אמות ושלושה חומשי אמה. ועתה נוסיף את שתי האמות הנותרות שנשארו מהמלבן, הרי בסך הכל שבע אמות ושלושה חומשים. [ראה ציור בפנים התוס'].

ועוד, שהרי בהכרח שהאלכסון של חמש על חמש יותר גדול משל שש על ארבע, שהרי ריבוע של חמש על חמש שטחו עשרים וחמש, ואילו שש על ארבע שטחו רק עשרים וארבע.

וכתב הפני שלמה, שהתוס' לא תירצו כלום ליישב את הגמרא. אולם הרמב"ם בפירושו המשניות אהלות [טז ג] כתב, שלפי שהאלכסון הוא יותר משבע אמות, לכן נקטה המשנה לחומר שמונה אמות.

214. ואף על גב שהרישא כרבי שמעון, הסיפא כרבנן. רשב"ם. וראה הערה [215] בשם הרמב"ן.

215. הרשב"ם מפרש, שאין הכונה לאלכסון של המערה עצמה שהיא ארבע על שש לדעת רבנן שהרי אין קוברים בחלל המערה אלא בכתלים. אלא הכונה לאלכסון של הכוץ עצמו שארכו ארבע אמות. דהיינו שהו אבודק בתוך כותלי המערה הארוכים שש אמות, באלכסונם, עד ארבע אמות שהוא אורך הכוץ שבתוך הכתלים. והוא עושה כן כדי לבדוק אם יש שם קברים נוספים, כי לפעמים הקברים אינם עומדים בשורה אחת או שמת אחד קטן והשני ארוך. ועל ידי האלכסון הוא מוצא בקלות את כולם.

והרמב"ן מפרש בדרך אחרת שלפי התירוצן הזה כל המשנה כרבנן וכגון שמצד תחילה ארבע אמות ומצא בהם שני קברים ואחר כך מצד באלכסון מתחילת הארבע אמות וכשהגע לשמונה אמות מצא קבר שלישי. והרי זה שיעור מערה לרבנן, שהאלכסון של שש על ארבע הוא שמונה אמות.